

UDK: 27-43
[323:316.3](497.6)
Prethodno priopćenje
Primljeno: svibanj 2018.

Zdenko SPAJIĆ
Katolički bogoslovni fakultet Univerziteta u Sarajevu
Josipa Stadlera 5, BiH - 71000 Sarajevo
zdenko.spajic2@gmail.com

PRIJEPORI OKO IZBORNOG ZAKONA U BIH: MOŽE LI INTERES OSOBE BITI U SREDIŠTU JAVNOG DISKURSA?

Sažetak

Nakon presude Ustavnog suda BiH o neustavnosti pojedinih odredbi izbornog zakona, prijedori u pogledu zakonskog rješenja doživljavaju vrhunac u izornoj godini. Prijedlozi za izmjenu izbornog zakona polariziraju se između „građanskog“ i „nacionalnog“ koncepta, iza čega se kriju stranački interesi. Drugi dio rada polazi od nekih postavki političke znanosti te argumentira da je u fragmentiranim društvima, kao što je bosanskohercegovačko, dužnost odgovornih političara graditi konsenzus oko bitnih pitanja kako se političko društvo ne bi dalje raslojavalo. Isto tako, parlamentarna demokracija u BiH treba poštovati kako građansko načelo (donji dom), tako i nacionalno (gornji dom). Treći dio argumentira da je uloga vjerskih zajednica utjecati na promjenu javnog govora polazeći od interesa osobe koja je središte sveukupnog društvenog života. Crkva se u tome poslanju služi svojim društvenim naukom.

Ključne riječi: *društveni nauk Crkve, osoba, Bosna i Hercegovina, stranački interesi, nacionalni interesi, izborni zakon, konsenzus i konflikt, parlamentarna demokracija.*

Uvod

Kako se Bosna i Hercegovina približava u 2018. godini još jednim općim izborima na kojima će se birati predstavnici vlasti na državnoj, entitetskoj i kantonalnoj razini, tako se sve više i sve češće govori o nužnosti izmjena izbornog zakona. Ta nužnost proizlazi prije svega iz činjenice da je Ustavni sud BiH u svojoj presudi iz

2017. pojedine dijelove izbornog zakona proglasio neustavnima.¹ Konkretno, presuda se odnosi na način izbora zastupnika u Dom naroda Federacije BiH. Međutim, i uz tu presudu, postoje drugi razlozi zbog kojih se traži, odnosno smatra potrebnom, izmjena načina izbora predstavnika u različita tijela vlasti. Jedan od njih je činjenica da se u Mostaru izbori nisu održali već deset godina. No, onaj temeljni razlog jest zahtjev da svaki narod bira svoje predstavnike, bez mogućnosti da to umjesto njega čini drugi narod. Taj zahtjev, naravno, nema za sve strane jednaku validnost, nego se tiče prije svega hrvatskog naroda.

Eklatantan primjer je izbor članova predsjedništva u kojem tri naroda imaju svojega predstavnika, od kojih se dva biraju iz Federacije, a jedan iz RS-a. Ovdje ćemo ostaviti po strani presudu Europskog suda za ljudska prava u slučaju Sejdić-Finci, po kojoj i „ostali“ imaju pravo na zastupanje i biti birani u predsjedništvo, ne iz razloga što bi to pitanje bilo nevažno, nego iz želje da ograničimo diskusiju te se pokušamo usredotočiti na temeljnu misao koju ovaj rad želi prezentirati. Pitanje izbora članova predsjedništva nije problematično za RS iz razloga što, iako je teoretski moguće da se bilo tko kandidira za člana Predsjedništva iz tog entiteta, praktično je realan samo izbor srpskog predstavnika jer srpsko stanovništvo prema popisu iz 2013. godine čini oko 83% stanovništva toga entiteta. Oni su, dakle, svoje „nacionalno pitanje“ riješili u razdoblju 1992.-1995.

Problem je daleko složeniji u Federaciji iz koje se biraju bošnjački i hrvatski predstavnici. Problematika se ne sastoji u tome da bi mogla biti izabrana dva predstavnika iz istog naroda, nego da jedan narod može izabrati oba predstavnika. To je moguće ostvariti na dva načina. Prvi je da se netko iz bilo koje etničke skupine može izjasniti pripadnikom druge etničke skupine te biti kandidiran za predstavnika određenog naroda. Drugi način je da određena politička opcija, čija se platforma ne temelji na nacionalnoj nego, recimo, ideološkoj osnovi, kandidira svojega predstavnika „iz reda“ određenog naroda te da on bude izabran kao predstavnik toga naroda. Za tu potonju mogućnost imamo i primjer kada je kandidat SDP-a dva puta biran kao predstavnik hrvatskog naroda (2006.-2014.). Svu apsurdnost izbornog zakona i nacionalnog zastupanja pokazuje podatak da je na izborima 2010. izabrani predstavnik bošnjačkog naroda dobio 162.831 glas, dok je „predstavnik“ hrvatskog naroda dobio 337.065 glasova. Ako se zbroje glasovi svih hrvatskih kandidata na tim izborima, proizlazi da je

¹ Tekst presude dostupan na: http://www.ustavnisud.ba/dokumenti/_hr/U-23-14-1058444.pdf (1. VII. 2018.).

tada sudjelovalo 556.111 glasača hrvatskog naroda što je i teoretski nemoguće s obzirom na broj Hrvata u BiH.² Problematika se dodatno komplicira ako uzmemo u obzir način izbora predstavnika u Dom naroda FBiH, no o tome ćemo nešto kasnije.

U onom što slijedi, predstaviti ćemo najprije trenutni javni diskurs o pitanju izbornog zakona, gledajući ga ponajprije iz perspektive aktualnih i dominantnih političkih opcija. Ta analiza odnosi se prije svega na entitet FBiH u kojem se prijeperi oko izbornog zakona i odvijaju s obzirom na to da se to pitanje drugog entiteta ne tiče u toj mjeri. Sljedeći korak će biti sagledavanje određenih temeljnih načela političke znanosti u demokratskim društvima da bismo mogli vidjeti u kolikoj mjeri se aktualna politička sukobljavanja podudaraju s ulogom i ciljevima političke djelatnosti. Konačno, pokušat ćemo iz perspektive društvenog nauka Crkve definirati polazišnu osnovu za kreiranje javnog diskursa u pluralnom društvu kao što je bosanskohercegovačko, a koji neće biti ograničen skupnim (stranačkim ili nacionalnim) interesima, nego temeljen na dobru osobe kao polazištu za izgradnju društva u kojem će biti akceptirani i razvijani također i nacionalni interesi.

1. Politički diskurs između umjetnih alternativa

Sadašnja situacija i prijeperi oko izbornog zakona rezultat su višegodišnjih zahvata na području Ustava i izbornog zakonodavstva. Iako je mnogima poznata ova problematika, podsjetiti ćemo u najkraćim crtama na ključne momente koji su doveli do ove situacije te temeljne odrednice izbora predstavnika u federalni Dom naroda. Ovdje se ograničavamo samo na postupak delegiranja poslanika u Dom naroda FBiH radi konciznosti, premda se ista problematika tiče i izbora članova Predsjedništva i izbora izvršne vlasti.³

U početku se Dom naroda sastojao od po 30 predstavnika bošnjačkog i hrvatskog naroda, dok su predstavnici srpskog i „ostalih“ naroda sudjelovali proporcionalno njihovu udjelu u stanovništvu FBiH. No, nakon presude Ustavnog suda BiH o konstitutivnosti naroda, započeo je proces promjena izbornog i ustavnog zakonodavstva

² Usp.: <http://www.izbori.ba/Finalni2010/Finalni/PredsjednistvoBiH/Default.aspx> (10. III. 2018.).

³ Za detaljniji prikaz vidi: Ivan VUKOJA – Milan SITARSKI, *Bosna i Hercegovina. Federalizam, ravnopravnost, održivost. Studija preustroja BiH u cilju osiguravanja institucionalne jednakopravnosti konstitutivnih naroda* (Mostar: Institut za društveno-politička istraživanja, 2016.), 19-71.

koji će sve više voditi prema narušavanju načela jednakopravnosti konstitutivnih naroda u FBiH. Prve promjene izbornog zakonodavstva nametnuo je tadašnji voditelj misije OSCE-a Robert Barry pred izbore 2000., što je privremena izborna komisija i usvojila, a one su omogućile da predstavnike jednog naroda u Domu naroda bira drugi narod.

Najkorjenitije promjene nametnuo je tadašnji visoki predstavnik Wolfgang Petritsch nametnuvši više desetaka amandmana,⁴ pri čemu je promijenjena i struktura Doma naroda FBiH tako da se on od tada sastoji od po 17 predstavnika triju konstitutivnih naroda (Bošnjaci, Srbi i Hrvati) te 7 predstavnika ostalih. Klub srpskog naroda je dobio ista ustavna prava kao i klub Hrvata, iako ih na području Federacije živi gotovo deset puta manje. Određivanjem kvote delegata po županijama, te su promjene rezultirale time da su bošnjačke stranke mogle utjecati na odabir najvećeg broja delegata kako u klubu srpskih poslanika, tako i u hrvatskom klubu. Rezultat toga je, primjerice, to da 33 600 Hrvata u Posavskoj županiji ima pravo na jednog zastupnika jednako kao i 24 Hrvata iz Bosansko-podrinjskog kantona (podaci prema popisu stanovništva iz 2013.). Razumljivo je samo po sebi da 24 Hrvata nisu u prilici utjecati na izbor i delegiranje hrvatskog predstavnika u Dom naroda. Više je nego jasno da to u njihovo ime čini drugi narod, tako da su, ilustracije radi, trenutni predstavnici Hrvata iz toga i Unsko-sanskog kantona osobe za koje je teško vjerovati da su pripadnici dotične nacionalne zajednice. Zbog takve situacije je Božo Ljubić podnio apelaciju Ustavnom sudu koji je donio odluku o neustavnosti prakse da jedan narod bira predstavnike drugoga te naložio izmjene izbornog zakona.

1.1. Građanski nasuprot nacionalnom konceptu

Raspravom o izmjenama izbornog zakona dominiraju dva temeljna stava kako bi u praksu trebalo provesti odluku Ustavnog suda FBiH. Sukladno tome, u parlamentarnu proceduru su upućeni određeni prijedlozi za izmjenu izbornog zakona koji se temelje na različitim pretpostavkama. S jedne strane imamo prijedlog temeljen na „etničkim načelima“ i s druge temeljen na „građanskim načelima“. No, niti jedan od tih prijedloga do sada nije dobio potrebnu podršku, iako se nužnost izmjene izbornog zakonodavstva naglašava kako u domaćim, tako i međunarodnim krugovima da bi se uopće mogli provesti sljedeći

⁴ Usp.: http://www.parlamentfbih.gov.ba/bos/parlament/o_parlamentu/istorijat.html (22. V. 2018.).

opći izbori, odnosno implementirati izborni rezultati. U političkim raspravama izmjene izbornog zakonodavstva predstavljaju se kao sučeljavanje dviju vizija, građanske i nacionalne. Oni koji proklamiraju građanski koncept, predstavljaju se kao zastupnici integriranja društva i države te, sukladno tome, u bilo kakvu daljnem postupanju po načelu nacionalnog zastupanja vide politiku dezintegracije društva i države. Nasuprot tome, drugi koncept polazi od stajališta da je BiH zajednica triju konstitutivnih naroda te da svaki narod ima pravo na legitimno zastupanje i biranje predstavnika koji će ih zastupati, videći u drukčijim prijedlozima prikrivenu želju za unitarizmom i centralizacijom.

Na prvi pogled ta dva koncepta čine se suprotstavljenima i nepomirljivima. Ako BiH želi biti moderna država, u kojoj će svi njezini građani imati jednaka prava, onda se neprihvatljivim čini zastupanje nacionalnog principa jer to vodi samo u daljnje podjele. Iz toga bi proizlazilo da se bosanskohercegovački građani trebaju na neki način odreći svoje nacionalne pripadnosti kako bi nesmetano mogli konzimirati svoja građanska prava. Svako inzistiranje na principima nacionalnog uređenja i političkog zastupanja, prema takvu viđenju, nužno ima za posljedicu ograničenje građanskih prava i njihovo uvjetovanje nacionalnom pripadnošću.

No, jesu li ta dva koncepta doista suprotna i isključiva? Povijesno gledajući, koncept nacije i građanstva u biti se razvijaju istodobno. Ostavljajući po strani sve pojedinosti i razilaženja među pojedinim tumačenjima pojave nacije i građanstva, nedvojbeno možemo ustvrditi da oba procesa dobivaju snažan zamah nakon Francuske revolucije (1789.) i rušenja apsolutne monarhije u kojoj je kralj, a ne narod, bio izvor suvereniteta. Proces u kojem moralna, ekonomska i politička sloboda postaju osnovicom izgradnje građanskog društva i rušenja feudalnog ustrojstva bit će istodobno i osnovica izgradnje nacionalnog identiteta. Ti procesi su, uz to, potpomognuti presudnom ulogom koju je odigrala modernizacija gospodarstva, politike i obrazovanja. Istina, izgradnja nacionalnog identiteta nije se u svim zemljama odvijala na identičan način, pa se stoga razlikuju tzv. „državne nacije“ i „kulturne nacije“.⁵ Nacije u BiH prošle su specifičan put izgradnje svojega identiteta i on se javlja relativno kasno u odnosu na druge, slomom otomanske okupacije, a bitno se temelji na religijskoj pripadnosti.

⁵ Usp.: „Nacija“, *Hrvatska opća enciklopedija*, sv. 7, 543-545; „Nacija“, *Leksikon temeljnih pojmova politike* (Zagreb: Školska knjiga, 1990.), 63-64.

Ako postoji napetost između građanskog i nacionalnog elementa u BiH, ona ne proizlazi nužno iz nepomirljivosti tih dviju stvarnosti, koliko proizlazi iz činjenice da građanski koncept nikada nije razvijen u dovoljnoj mjeri, pogotovo nije razvijan vlastiti koncept, specifičan za ovu zemlju, koji bi inkorporirao nacionalnu pripadnost svojih građana u širi okvir građanskog društva. I površan pogled na povijest ove zemlje jasno pokazuje da, dok su druge zemlje razvijale svoj nacionalni identitet i gradile civilno društvo, BiH je bila pod upravom ili u okviru drugih državnih zajednica koje su promovale svoje vlastite interese. Mnoge su države izgradile građansko društvo, a da se nisu odrekle nacionalnog identiteta. Istina, u mnogim se slučajevima radi o nacionalnim državama u kojima postoji jedna nacija i nacionalne manjine. Posebnost BiH je to što je ona država triju nacija. Ali to ni u kojem slučaju ne negira mogućnost izgradnje građanskog društva u kojem će biti pomirena i građanska i nacionalna prava. Ne spada u ciljeve ovoga rada predlagati moguća rješenja, no svakako je potrebno naglasiti da postoje različiti modeli koji mogu poslužiti kao polazišna točka za razradu vlastitoga modela koji će uvažiti bosanskohercegovačke specifičnosti.⁶

1.2. Narodni, nacionalni ili stranački interesi?⁷

Već spomenuti prijedlozi izbornog zakona predlažu rješenje izbora političkih predstavnika prema vlastitoj viziji političkoga života u ovoj zemlji. Dok se dva prijedloga „zaklinju“ u promicanje građanskog principa, treći – hrvatski – prijedlog otvoreno ističe cilj zaštite konstitutivne jednakopravnosti hrvatskog naroda u državnim i entitetskim institucijama. Međutim, čak i nestručna analiza predloženih rješenja, kakva je moja, daje naslutiti da se iza proklamirane retorike o unapređivanju građanskih ili nacionalnih interesa krije ipak drukčija, znatno uža i sebičnija logika političkoga djelovanja. Prijedlog najjače

⁶ Jedan od modela ponudila je i Biskupska konferencija BiH, v. „Bosna i Hercegovina – izvor nestabilnosti i prijetnja miru, ili buduća članica EU-a“, *Vrhbosna* 4 (2005.), 337-339. Neki od modela za nadilaženje sadašnje situacije ponuđeni su također u: Ivan VUKOJA – Milan SITARSKI, *Bosna i Hercegovina*, 72-192.

⁷ Pod pojmom „narod“ podrazumijevam političko tijelo, odnosno sve građane BiH (lat. *populus*, eng. *people*), dok pod pojmom „nacija“ podrazumijevam tri različite nacionalne skupine. Za pojašnjenje ove razlike vidi: Zdenko SPAJIĆ, „Čovjek i društvo: o bosansko-hercegovačkoj stvarnosti iz perspektive socijalne filozofije Jacquesa Maritaina“, *Vrhbosnensia* 16 (2012.), 33-56.

bošnjačke političke stranke u biti želi zadržati postojeći sustav koji omogućava utjecaj na izbor delegata u klubove drugih dvaju naroda, računajući vjerojatno s time da će kao najjača stanka imati i najveću korist od toga. Nenacionalne stranke „lijevog usmjerenja“ predlažu rješenje s novim izbornim jedinicama koje povećavaju mogućnost izbora njihovih kandidata i umanjuju utjecaj nacionalnih stranaka. Hrvatski prijedlog ide za time da ukloni utjecaj nehrvatskih stranaka na izbor hrvatskih delegata, ali istodobno ide i za eliminiranjem mogućnosti izbora „manje hrvatskih“ političkih opcija.

	Broj Hrvata (2013.)	Postojeći zakonski okvir		Hrvatski prijedlog	
		Broj zastupnika	Hrvata na 1 zastupnika	Broj zastupnika	Hrvata na 1 zastupnika
UNSKO-SANSKI	5073	1	5073	0	0
POSAVSKI	33 600	1	33 600	1	33 600
TUZLANSKI	23 592	1	23 592	1	23 592
ZENIČKO-DOBOJSKI	43 819	2	21 910	1	43 819
BOSANSKO-PODRINJSKI	24	1	24	0	0
SREDNJOBOSANSKI	97 629	3	32 543	4	24 407
HERCEG-NERETVANSKI	118 297	3	39 432	5	23 659
ZAPADNO-HERCEGOVAČKI	93 725	2	46 862	3	31 241
SARAJEVO	17 520	1	17 520	0	0
KANTON 10	64 604	2	32 302	2	32 302

Logičnost izbornih prijedloga dodatno se komplicira inzistiranjem na različitim statističkim podacima kao polazišnoj točki za određivanje broja delegata. Dok jedni inzistiraju na popisu iz 2013. godine, za druge su relevantni oni predratni podaci iz popisa 1991. Argumenti postoje i za jedan i za drugi pristup. No, teško je prosječnom čovjeku prihvatiti tu argumentaciju kao racionalnu u svjetlu konkretne stvarnosti ove zemlje. Kakvu snagu i važnost ima statistika bilo kojeg popisa ako je točna činjenica da je BiH u posljednjih pet godina napustilo 150 000 stanovnika, dakle, u prosjeku 30 000 godišnje (broj može biti samo veći jer se zasigurno ne evidentira svaka osoba koja napusti zemlju)? Ne ulazeći u polemike oko razloga zbog kojih narod napušta ovu zemlju, jedno je sigurno: narod ide tamo gdje misli da će mu biti bolje. A ovdje ima dovoljno razloga koji nam svakodnevno govore da ni u bliskoj budućnosti ne možemo očekivati nikakve konkretne pomake u poboljšanju standarda i kvalitete života. Svjedoci

smo da su predizborna razračunavanja počela vrlo rano, no u njima gotovo nema ni riječi o tome kako bi se ovu zemlju moglo stabilizirati i povesti prema zajedničkom boljitku. Prošle su 23 godine od završetka rata, a ova zemlja nije napravila nikakav bitan napredak. Naprotiv, ponovno se govori o mogućnosti izbijanja sukoba. Razlozi za to postoje zasigurno i međunarodnim geopolitičkim i geostrateškim interesima, ali nitko ne može osloboditi odgovornosti domaće političke „elite“ i cjelokupno društvo za sadašnje stanje. Ako povučemo povijesnu paralelu, vidjet ćemo da je porušena i poražena Njemačka uz pomoć zapadnih saveznika već petnaestak godina nakon rata bila zemlja blagostanja i sve značajniji gospodarski čimbenik, a politički su vođe povijesno suprotstavljenih zemalja Francuske i Njemačke, francuski ministar vanjskih poslova Schuman i njemački kancelar Adenauer, svega pet godina nakon rata započeli procese pomirenja koji će dovesti do ujedinjenja Europe. Naravno, preduvjet za to bio je poraz nacizma i fašizma.

Četvrt stoljeća nakon rata, stvarnost u BiH je potpuno drukčija od te povijesne paralele. Ideja koja je dovela do rata ne samo da nije poražena nego nastavlja živjeti i sve se robusnije očituje u svakodnevnim političkim istupima i ponašanjima. A kako u fizici, tako i u politici, jedna sila izaziva jednaku (ili sličnu) reakciju na drugoj strani (stranama) u suprotnom pravcu. Međunacionalni odnosi i tenzije koriste se za profiliranje stranačke politike i održavanje na vlasti. Nepotrebno je ovdje dokazivati da vlast omogućava ne samo privilegije nositeljima političkih pozicija nego također zapošljavanje stranačkih podobnika koji se, zajedno s članovima svojih obitelji, pretvaraju u dio privilegirane kaste i izbornu mašineriju koja jamči održanje sustava i ostanak „lidera“ na nekoj od funkcija nerazumno i nefunkcionalno razgranatog političkog sustava.

Gospodarstvo BiH nije doživjelo znatniji oporavak cjelokupnom poslijeratnom razdoblju. Prema bilo kojim istraživanjima ova zemlja je uglavnom pri dnu vrijednosne ljestvice. Statistički podaci o prosječnim plaćama i mirovinama nisu nikakav relevantan podatak koji govori o standardu građana s obzirom na to da su oni rezultat visokih plaća i mirovina velikog broja povlaštenih u državnom aparatu. Isto tako nisu relevantni ni podaci o smanjenju nezaposlenosti ako se u obzir uzme činjenica iseljavanja. Za razliku od političkih pitanja gdje je gotovo nemoguća misija postići konsenzus, glede pitanja koja služe dobivanju kredita ili punjenju proračuna, koji dobrim dijelom odlazi na plaće državnog aparata na lokalnoj, entitetskoj i državnoj razini, konsenzus

se uglavnom lakše postigne. Primjerice, kada treba povećati akcize na energente ili povisiti kazne za prometne prekršaje. Zemlja koja gradi autoceste puževim korakom, ima vrlo drastične kazne koje nadilaze platežnu moć dobrog dijela svojih građana, a sve u svrhu „povećane sigurnosti prometa“. Naravno, brža izgradnja autocesta ne bi dovela do povećanja sigurnosti niti pobješnjele limuzine s „rotirkama“ ugrožavaju sigurnost prometa na cestama iz Titova doba – da budem ciničan i sarkastičan. Kad već navodim bizarne primjere naše svakodnevice, spomenimo i to da je BiH jedna od rijetkih zemalja u Europi koja svojim građanima još uvijek nije omogućila digitalni TV signal (iako je rok istekao 2015.), ali se zato Vijeće ministara jednostavno usuglasi da se mora iznaći milijun maraka kako bi se omogućio prijenos Svjetskog nogometnog prvenstva.⁸ O brzini ispunjavanja uvjeta za dobivanje statusa kandidata za članstvo u EU i neozbiljnim procjenama domaćih političara kada bi se to moglo dogoditi, ovdje nije potrebno ništa govoriti.

Ovih nekoliko (bizarnih) primjera iz našeg društvenog života navodim kako bih ukazao na stvarnost koju James F. Keenan naziva „tragičnom banalnošću suvremenog političkog vodstva“⁹. Ta tragična banalnost predstavlja izazov suvremenom društvenom i etičkom promišljanju na globalnoj razini, ali posebno se akutnom manifestira u BiH gdje je o(p)stanak mnogih u uzročnoj vezi s načinom na koji se organizira društveni i politički život. Stoga mi se čini da nije teško odgovoriti na pitanje iz ovoga podnaslova o čijim se interesima radi u prijeperima oko izbornog zakona. To zasigurno nisu narodni (u smislu svih građana) niti nacionalni (bošnjački, srpski ili hrvatski) jer su se postojeći politički pretendenti na vlast već izmjenjivali, a da od toga nisu profitirali ni građani niti bilo koja pojedinačna nacija. Ostaje jedina mogućnost da se politički predizborni prijeperi oko izbornog zakona vode radi stranačkih interesa.

2. Konflikt i konsenzus (konkurencija i konkordancija)

Polazeći od gore prikazanoga viđenja bosanskohercegovačke društvene i političke stvarnosti, poslužiti ću se svojim studentskim saznanjima o nekim vidovima političke znanosti koji nam govore kako

⁸ Usp.: <https://www.klix.ba/vijesti/bih/upitno-hoce-li-gradjani-bih-imati-prijenos-svjetskog-prvenstva-u-fudbalu/180426092> (27. IV. 2018.).

⁹ James F. KEENAN, „Prophetic Pragmatism and Descending to Matters of Detail“, *Theological Studies* 79 (2018.), 129.

se odgovorni političari u demokratskom društvu trebaju (moraju) ponašati.¹⁰ Politička znanost polazi od pretpostavke da istinska demokracija, uz kombinaciju plebiscitarnih i reprezentativnih elemenata, potrebuje i mješavinu konflikta i konsenzusa.¹¹ Konflikt je potreban jer on omogućuje natjecanje različitih vizija budućnosti i izbor predstavnika vlasti, kao i kontrolu i razrješenje s vlasti prema jasno utvrđenim pravilima igre. S druge strane, istinska demokracija zahtijeva i konsenzus koji može biti formalni i sadržajni. *Formalni konsenzus* odnosi se na prihvaćanje pravila igre, prije svega na podvrgavanje kontroli birača i razrješenje vlasti. *Sadržajni konsenzus* se, uz to, odnosi na priznavanje određene vizije čovjeka i svijeta, što prije svega znači priznavanje temeljnih ljudskih prava. Demokraciji je potreban konflikt između više stranaka ili kandidata jer on omogućuje izbor između različitih vizija i ponuđenih rješenja. No, ako nedostaje konsenzus oko određenih pitanja, pogotovo temeljnih vrednota, konflikt se može pretvoriti u borbu i urušavanje demokracije. Stoga je potrebna prikladna pomiješanost elemenata konflikta i konsenzusa kako bi demokratski ustroj funkcionirao.

U modernim političkim sustavima moguće je staviti naglasak više na konflikt ili na konsenzus. Temeljno pravilo političke znanosti u pogledu toga odnosa izvodi se iz životne stvarnosti političke baze, dakle političkog društva. Ako je političko društvo homogeno, političke stranke mogu priuštiti sebi „luksuz“ da veći naglasak stave na konflikt (konkurencija) jer ne postoji opasnost da bude ugrožena politička stabilnost društva. Međutim, ako je političko društvo fragmentirano, odgovornost je političkih stranaka da idu za postizanjem konsenzusa (konkordancija) kako ne bi ugrozile političku stabilnost cjelokupnog društva. Primjerice, političke stranke u zemljama članicama NATO-a mogu zaoštravati stavove i voditi prema konfliktu glede pitanja većeg ili manjeg izdvajanja iz državnog proračuna za naoružavanje jer se radi manje-više o stabilnim demokratskim društvima. Međutim, ako se političke stranke u fragmentiranom društvu, kao što je

¹⁰ Koristim se materijalom: Anton PELINKA, *Grundzüge der Politikwissenschaft. Skriptum zur Vorlesung* (Innsbruck: ⁵1991.), 13-32.

¹¹ Jedan od značajnijih mislilaca za razvoj ovog argumenta jest njemački sociolog Ralph Dahrendorf koji polazi od stava da ni marksizam ni strukturalni funkcionalizam ne objašnjavaju na adekvatan način procese konflikta i društvenih promjena. Stoga on razvija teoriju konflikta koja nastoji objasniti društvene konflikte strukturalnim odnosima dominacije koji prevladavaju u određenim društvenim jedinkama. Usp.: Ralph DAHRENDORF, „Toward a Theory of Social Conflict“, *The Journal of Conflict Resolution* 2 (1958.), 170-183.

bosanskohercegovačko, sukobljavaju u pitanju većeg izdvajanja za naoružavanje, to će nužno voditi daljnjoj destabilizaciji društva i mogućim novim sukobima.

Iz toga je vidljivo u kojem pravcu bi političke stranke u BiH morale djelovati. Neosporna je činjenica da se radi o fragmentiranom društvu čija je homogenost – kakva god da je ranije bila – bitno poremećena ratnim događajima. Nažalost, međunarodna zajednica nije u dovoljnoj mjeri pomogla da se ta fragmentiranost zaliječi i nadiđe. Posebno je u tome procesu zakazalo sudstvo, kako Međunarodni sud za bivšu Jugoslaviju (ICTY) u Haagu, tako i domaće sudstvo. Procesuiranje ratnih zločina *trebalo bi* imati za svrhu, osim kažnjavanja odgovornih za zločine, također utvrđivanje istine i omogućavanje procesa pomirenja. Međutim, percepcija šire javnosti, nerijetko potpomognuta izjavama političkih i drugih društvenih čimbenika, jest da su sudski procesi bili politički motivirani i vođeni, što je dovelo do daljnje polarizacije bivših zaraćenih strana. Bilo koja optužnica ili presuda valorizirana je ovisno o tome kojem narodu pripada optuženi. Ako pripada drugoj naciji, optužnica i osuda zločina su pravedni. Optužnice protiv pojedinaca, pogotovo iz viših struktura vojne ili političke vlasti, na svim su stranama popraćene plakatima „Heroj, a ne zločinac“.

Imajući u vidu fragmentiranost bosanskohercegovačkog društva, odgovoran političar i politička stranka moraju inzistirati na konsenzusu oko bitnih stvari, pogotovo temeljnih ljudskih prava – u koje spadaju i nacionalna prava – kako bi zaustavili daljnju fragmentaciju društva i opasnost od ponovnih sukoba te započeli procese integracije. Integracija političkoga društva, naravno, ne znači unitarizaciju političkog tijela, nego okupljanje što je moguće širih društvenih slojeva oko temeljnih vrijednosti koje omogućavaju bolji i čovjeka dostojniji život svakoj osobi bez obzira na nacionalnu ili vjersku pripadnost. Ali u svemu tome ne smijemo umanjiti ni odgovornost političkog tijela ove zemlje koje daje legitimitet političkim opcijama.

Ako se vratimo na pitanje izbora političkih predstavnika pojedinih nacija u različita tijela vlasti, jasno je da bi sadašnji politički dužnosnici morali djelovati u pravcu izgradnje konsenzusa i traženja načina da se političko tijelo ne izlaže daljnjoj radikalizaciji i suprotstavljanju. Iako BiH ima specifičan politički ustroj s vrlo kompliciranim odnosima između različitih razina vlasti tako da ju nije moguće jednostavno svrstati u parlamentarni, predsjednički ili mješoviti sustav, ipak je moguće tražiti rješenja na tragu postojećih modela u demokratskim društvima, uvažavajući specifičnosti ove zemlje.

Kada je riječ o parlamentu, ova zemlja, poput nekih drugih zemalja, ima dvodomni parlament. Istina, statistika govori da većina, pogotovo manjih, zemalja ima jednodomne parlamente. Prema jednom popisu iz 1999., od 183 parlamentarne demokracije 122 imaju jednodomni parlament. Ostale 61 imaju dvodomni parlament te su uglavnom povezane s većim i bogatijim zemljama.¹² Iako bi ovi statistički podaci govorili protiv dvodomnosti parlamenta u BiH, s obzirom na to da se radi o maloj i siromašnoj zemlji, njezino unutarnje uređenje i ustavna konstitutivnost nacionalnih zajednica razlog su i opravdanje za takav ustroj. Muthoo i Shepsle rezimirali su 5 najvažnijih razloga za dvodomnost parlamenata utemeljenih na *liberalnoj* političkoj misli: „reprezentativna raznolikost, zapreka tiraniji većine, krepost odgode [donošenja važnih odluka], potreba iskusnih i upućenih zakonodavnih političara ne žrtvujući pri tome blizinu narodnim osjećajima, blagodati ponovnog pregledanja i revizije [zakonskih rješenja donesenih u donjem domu], stabilnost političke klase te dugoročni horizonti i spremnost posvetiti energiju ‘takvim pitanjima koja zahtijevaju kontinuiranu pozornost’“¹³.

Uz to, u većini zemalja različita su pravila za izbor donjeg i gornjeg doma. Donji dom je biran direktno od naroda i on obično ima zakonodavnu ulogu. Gornji dom često nije biran direktno od naroda, nego se po određenim kriterijima odabiru članovi te se na taj način želi uspostaviti ravnotežu u odnosu na raznolikosti koje se manifestiraju u donjem domu. Tako Velika Britanija ima *Dom lordova* koji se sastoji od nasljednog ili imenovanog plemstva, Njemačka ima *Bundesrat* u kojem se nalaze predstavnici saveznih država, SAD ima *Senat* u kojem svaka država, bez obzira na veličinu i broj stanovnika, ima dva senatora.

Konačno, bilo bi nužno jasno definirati ustavnu ulogu gornjega doma. Njegove ustavne ovlasti ne moraju nužno biti preslik ovlasti donjega doma u smislu da kontrolira sve zakonske odluke donesene u donjem domu. Njegove ovlasti mogu se definirati pod aspektom važnih političkih odluka koje su od interesa za cjelokupno društvo i sve nacije.

Ako prihvaćamo činjenicu da je BiH zemlja triju konstitutivnih naroda, onda bismo morali prihvatiti i nužnost da gornji dom

¹² Usp.: Abhinay MUTHOO - Kenneth A. SHEPSLE, „The Constitutional Choice of Bicameralism“, 253, dostupno na <https://warwick.ac.uk/fac/soc/economics/staff/amuthoo/publications/muthooshepslebicameralism.pdf> (22. V. 2018.).

¹³ Abhinay MUTHOO - Kenneth A. SHEPSLE, „The Constitutional Choice of Bicameralism“, 256.

parlamenta mora reprezentirati ta tri naroda, a ne administrativne jedinice na koje je zemlja podijeljena. Inzistiranje na „građanskom“ načelu u odabiru poslanika za gornji dom jednostavno ne odgovara političkoj stvarnosti ove zemlje. Građanski princip („jedan čovjek – jedan glas“) zastupljen je u izboru donjega doma. Njegova primjena na gornji dom značila bi jednostavno preslikavanje političkih odnosa na gornji dom, što bi u stvarnosti bilo nepotrebno udvostručavanje. Štoviše, to bi značilo dominaciju većih nad manjima i obezvređivanje ustavnog položaja pojedinih naroda. Primjena nacionalnog načela (jednak broj zastupnika iz svih naroda) u odabiru članova gornjeg doma omogućava zaštitu nacionalnih interesa svih nacija sukladno ustavnim odredbama. Usvajanje takva načela nikako ne znači daljnju fragmentaciju društva, jednako kao što izbor poslanika u *Bundestag* ili *Senat* i način odabira poslanika ne znači fragmentaciju tih saveznih država.

No, kako je u ovom trenutku teško pretpostaviti da će postojeće političke „elite“ radikalno promijeniti svoj način djelovanja i okrenuti se prema integraciji društva, u nastavku ćemo pokušati iz perspektive crkvenog društvenoga nauka naznačiti polazišnu točku za djelovanje Crkve, ali i drugih vjerskih zajednica, na ovim prostorima u svrhu promjene javnog diskursa i stvaranja pretpostavki za izgradnju humanijeg društva.

3. Osoba – cilj i smisao političkog društva

Ako je točna teza da se od postojećih političkih „elita“ ne može očekivati promjena smjera i javnog diskursa, kao i da je teško nazrijeti u budućnosti, barem bližoj, političke snage koje bi se uhvatile u koštac s izazovom „tragične banalnosti suvremenog političkog vodstva“, onda se nužno nameće pitanje jesmo li osuđeni na daljnje propadanje u dubine rezigniranosti ili pak postoje u bh-društvu neke druge snage koje mogu utjecati na promjenu javnog diskursa i pomoći građanima ove zemlje da oblikuju i izgrade drukčiji pristup bitnim pitanjima svojeg osobnog i društvenog života. Nažalost, politički interesi stranaka su općenito usredotočeni na kratkoročne interese. U jednom drukčijem i specifičnom kontekstu, i na BiH možemo – *mutatis mutandis* – primijeniti ono što papa Franjo govori o političkim tendencijama općenito: „Politika koja je usredotočena na postizanje neposrednih rezultata, koja uživa potporu konzumerističkog dijela stanovništva, vodi prema stvaranju kratkoročnog rasta. Odgovarajući

na izborne interese, vlade nerado uznemiruju javnost mjerama koje bi mogle utjecati na razinu potrošnje ili ugroziti strana ulaganja... Politička veličina pokazuje se tada kada se, u teškim trenucima, držimo visokih načela i mislimo na dugoročno opće dobro. Politička vlast vrlo teško uključuje tu dužnost u nacionalni plan.“¹⁴ A upravo je opće dobro jedini razlog i opravdanje postojanja političke vlasti.

No, za razliku od političkih čimbenika, vođenih kratkoročnim interesima i ciljevima, vjerske zajednice ne vode se kratkoročnim ciljevima te imaju zajedničku osnovu s koje mogu nastupati kako bi utjecale na kreiranje drukčijeg javnog diskursa i postavljanje ciljeva koji će rezultirati integriranjem društva umjesto njegovim sve dubljim raslojavanjem.¹⁵ Svjestan sam da se kod nas, zbog baštinjenog komunističkog mentaliteta, na tvrdnje da se vjerske zajednice trebaju uključiti u kreiranje javnog diskursa snagom automatizma javljaju optužbe o miješanju u politiku i „klerikalizmu“. No, svaka vjerska zajednica je u službi čovjeka, istog onoga čovjeka kojem u službi treba biti i politička vlast, i prema kojem, kako uči Drugi vatikanski sabor, „prema gotovo jednodušnom uvjerenju vjernikâ i nevjernikâ, sve na zemlji treba biti usmjereno [...] kao svojem središtu i vrhuncu“¹⁶. Stoga one ne mogu biti nijemi i nezainteresirani promatrači suvremenih događanja budući da se sva pitanja društvenog života (politička, gospodarska, kulturna...) tiču čovjeka i uključuju moralnu dimenziju.

Gledajući iz perspektive katoličke zajednice u BiH, ona raspolaže izvanredno vrijednim sredstvom kojim se može uključiti u kreiranje drukčijeg javnog diskursa, a to je društveni nauk Crkve. Ovdje se, međutim, odmah javlja problem poznavanja dotičnog nauka koji je – kako dvojica američkih teologa dadoše podnaslov svojoj knjizi – „naša najbolje čuvana tajna“¹⁷ u smislu da je poznavanje toga nauka u širim krugovima tako slabo da se može usporediti s poznavanjem strogo čuvane tajne. Zbog toga je uvijek stvarna opasnost da vjerski

¹⁴ Papa FRANJO, *Laudato Si – Hvaljen budi. Enciklika o brizi za zajednički dom* (24. V. 2015.), br. 178 (Zagreb: KS, 2015.), (Dalje: LS).

¹⁵ Više, iako ne dovoljno, o mogućnosti kreiranja javnog diskursa s pozicija različitih vjerskih zajednica u BiH, pisao sam u drugom radu. Vidi: Zdenko SPAJIĆ, „Katoličko poimanje pravednosti: može li Katolička Crkva doprinijeti pravednijem uređenju BiH“, Zorica MAROS – Darko TOMAŠEVIĆ (ur.), *Pravda u BH društvu. Izazov temeljne ljudskosti* (Sarajevo: KBF; Zagreb: Glas Koncila, 2017.), 212-217.

¹⁶ DRUGI VATIKANSKI SABOR, *Gaudium et spes. Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu* (8. XII. 1965.), br. 12. *Dokumenti* (Zagreb: KS, 2008.).

¹⁷ Edward P. DeBERRI – James E. HUG, *Catholic Social Teaching. Our Best Kept Secret* (Maryknoll, NY: Orbis Books – Washington, DC: Center of Concern, 2003.).

službenici dođu u napast na razini konkretnoga života nadopunjavati ono što nedostaje neučinkovitoj političkoj vlasti umjesto da budu oni koji se u borbu za pravednost moraju uključiti „racionalnom argumentacijom i [...] ponovno probuditi duhovne snage, bez kojih se pravednost, koja zahtijeva uvijek i odricanja, ne može afirmirati i prosperirati“¹⁸.

Uz to javlja se i problem načina govora Crkve u društvenoj areni. Stjepan Baloban je analizirao to pitanje u kontekstu djelovanja Crkve u Republici Hrvatskoj. On primjećuje slabljenje utjecaja i važnosti crkvenog govora na društvenu stvarnost, kao i proces „regetoizacije“ Crkve, teologije i vjere općenito. U traganju za uzrocima takvih procesa, Baloban, među ostalim, razlikuje različite oblike govora Crkve nakon demokratskih promjena. Prvi oblik naziva „teološko-duhovni govor“ koji podsjeća na predsaborsko razdoblje i svodi se na osobnu dimenziju vjere. Drugi je „društveno-politički govor“ koji je sličan govoru s civilnog područja, a cilj mu je dati doprinos općem dobru. Kao treći je naveden „sociološki govor“ bez teološke pozadine i u opasnosti od gubljenja u ostalim sociološkim analizama. Konačno, četvrti je „teološko-socijalni govor“ čiji je cilj prenijeti poruku evanđelja na konkretne životne situacije na svim razinama.¹⁹

Neupitno je da se ta klasifikacija u znatnom omjeru može primijeniti i na društveni govor Crkve u Bosni i Hercegovini. Povrh toga, ili možda u sklopu „društveno-političkog govora“, ovdje bismo, s obzirom na naše specifične okolnosti, mogli nadodati i „povijesno-nacionalni govor“ koji polazi od povijesnih iskustava, pogotovo trpljenja, hrvatskog naroda u BiH te se nalazi u opasnosti da - u trenucima zanosa - poistovjeti vjernost evanđelju s vjernosti „rodu, grudi i ognjištu“. Koliko god su za čovjekov život na zemlji važni različiti aspekti i institucije društvenoga života, ipak se nikada ne smije iz vida ispustiti činjenica da je čovjek „jedino stvorenje koje je Bog htio radi njega samoga“ (GS, 24) i zato društveni ustroj mora „neprestano imati za cilj dobro osobâ jer se red stvari mora podrediti redu osobâ, a ne obratno“ (GS, 26).

Društveni nauk Crkve polazi upravo od središnje uloge ljudske osobe u cjelokupnom stvorenom svijetu i zato je teološko-društveni govor nužno razvijati kako u crkvenom govoru *ad intra*, tako i u govoru *ad extra*. S jedne strane, crkveni društveni nauk nije tek neka „niša“ u korpusu crkvenog učenja, nego je sastavni dio evangelizacije

¹⁸ BENEDIKT XVI., *Deus Caritas est – Bog je Ljubav. Enciklika o kršćanskoj ljubavi* (25. XII. 2005.), br. 28. (Zagreb: KS, 2006.).

¹⁹ Usp.: Stjepan BALOBAN, „Teološko-socijalni govor Crkve u Hrvatskoj u stvaranju kulture dijaloga i pomirenja“, *Bogoslovska smotra* 87 (2017.), 581-582.

koji je usmjeren na djelovanje kršćanske zajednice.²⁰ S druge pak strane, s obzirom na interdisciplinarnost društvenog nauka Crkve kao i njegovu metodološku usmjerenost na naravni zakon i razumsku spoznaju, on predstavlja govor Crkve s kojim ona može dijalogizirati ne samo s drugim vjerskim zajednicama nego i s cjelokupnim pluralnim društvom kao što je bosanskohercegovačko.

Budući da je čovjek prvotan u odnosu na političko društvo i da ga transcendirira, društvo mora biti u službi osobe, što u konačnici znači da se u svojem djelovanju mora voditi za općim dobrom svih svojih članova. Naravni zakon je normativni okvir za uređenje društva i on indicira i temeljne vrijednosti, koje odgovaraju naravnim ljudskim inklinacijama i koje nadilaze svaku drugu ljudsku determinantu, a oko kojih se cjelokupno društvo mora ujediniti: istina, ljubav, pravednost i solidarnost.²¹ Cjelokupni društveni nauk Crkve vrti se oko tih vrednota te je njihovoj međusobnoj i neraskidivoj povezanosti i ovisnosti posvećeno dosta prostora u socijalnim dokumentima.

Stoga je poslanje Crkve, zajedno s drugim vjerskim zajednicama, javnu raspravu usmjeravati u pravcu tih vrednota i analizirati djelovanje političkih subjekata u svjetlu istih. Nažalost, nerazvijene demokracije, poput ove naše, olako trpe, suviše jednostavno zaboravljaju i ne kažnjavaju na izborima ponašanja sasvim oprečna tim vrednotama. No, uloga je Crkve i drugih vjerskih zajednica, kao društvenih čimbenika, da u javnosti proklamiraju te vrednote i prokazuju njihovo nepoštovanje te na taj način u svojim redovima „racionalnom argumentacijom [...] probudi duhovne snage“ za ostvarenje pravednijih i humanijih društvenih odnosa jer, kako sam već gore rekao, narod se ne može osloboditi odgovornosti za ovakvo stanje u društvu. U isto vrijeme, na taj način Crkva je proročki glas koji vrši pritisak na pretendente i nositelje političkih funkcija jer, kako uči papa Franjo, „ako ne bude pritisaka javnosti i građanskih institucija, političke vlasti će uvijek oklijevati intervenirati, pogotovo kada bitne potrebe traže hitno rješavanje“.²²

20 Usp.: PAVAO VI., *Evangelii nuntiandi – Radost naviještanja. Apostolski nagovor o evangelizaciji u suvremenom svijetu* (8. XII. 1975.), br. 29, Marijan VALKOVIĆ, (ur.), *Sto godina katoličkog socijalnog nauka* (Zagreb: KS, 1991.); IVAN PAVAO II., *Centesimus annus - Stota godina. Enciklika prigodom stote obljetnice Rerum novarum* (1. V. 1991.), br. 5 (Zagreb: KS, 2001.).

21 Usp.: MEĐUNARODNA TEOLOŠKA KOMISIJA, *In Search of a Universal Ethic: A New Look at the Natural Law* (2009.), br. 83-87; [http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20090520_legge-naturale_en.html#Chapter_4:_Natural_Law_and_the_City_\[πóλις\]](http://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/cti_documents/rc_con_cfaith_doc_20090520_legge-naturale_en.html#Chapter_4:_Natural_Law_and_the_City_[πóλις]) (2. V. 2018.).

22 Papa FRANJO, *Laudato Si*, 181.

Zaključak

Katolička Crkva u svojem učenju, pogotovo saborskom i posaborskom, polazi od središnjosti ljudske osobe u sveukupnom crkvenom i društvenom djelovanju. Povijesna događanja i trendovi na području Bosne i Hercegovine, nasuprot tome, rijetko su kada, ako uopće ikada, imali ljudsku osobu i njezino dostojanstvo i potrebe kao središte interesa. Na ovim područjima izmjenjivala su se carstva, ideologije i države koje nisu polazile od toga što je dobro za svako ljudsko biće na ovim prostorima, dakle od općega dobra, nego od sebi svojstvenih interesa i sukladno tome se diskriminiralo stanovnike ove zemlje po osnovi vjere, staleža, nacije ili ideološke pripadnosti. Posljednji rat na ovim prostorima na posebno je brutalan način iznio na površinu nepoštovanje dostojanstva ljudske osobe jer se kroz to vrijeme, u ime teritorija i „nacionalnih interesa“, koristilo sva moguća sredstva da se uništi upravo to dostojanstvo: okrutna ubojstva, silovanje, protjerivanje, izgladnjivanje, pritvaranje u logore, rušenje i obeščasćivanje njegovih svetinja... Čovjek se s pravom pita, kao što sam to nekada pročitao kod nekog američkog autora, kako je moguće da se tolika brutalnost događa u zemlji u kojoj je tijekom povijesti slavljeno toliko svetih misa i mujezini toliko puta pozivali na molitvu?! U poslijeratnom razdoblju smo, pak, svjedoci da se umjesto dostojanstva i interesa osobe promiču stranački i elitistički interesi, vješto upleteni u vijence nacionalnih interesa. Koliko god je svakom dobronamjernom čovjeku u ovoj zemlji jasno da su bitni elementi za budućnost kako svake nacije, tako i svake osobe mir, pravednost, gospodarski napredak i boljitak, integriranje u EU i NATO..., javnim životom ne prestaju dominirati nametnuta politička pitanja kao što su referendum o sudu i danu entiteta, komu je zemlja ostavljena u „amanet“, odcjepljenje i prekrajanja, prijetnje ratom, Pelješki most... pa sve do najnovijih prijevora o izbornom zakonu. Stranački bubnjevi određuju glasnoću i ritam udaranja prema trenutnim interesima ne vodeći računa o opasnosti da situacija olako izmakne kontroli i ponovno zapali našu životnu stvarnost nakon čega će se nove generacije u ovoj zemlji ponovno pitati kako je sve počelo i tko je kriv.

Upravo zbog toga je dužnost onih koji djeluju u ime Boga za čovjeka učiniti jasnim i vidljivim otklon od onih koji i religiju žele uplesti u svoj vijenac percipirane budućnosti i općeg dobra. Smatram da je jasno i za ove prostore proročko artikuliranje interesa osobe prvi korak k izgradnji humanijih i čovjeka dostojnijih uvjeta života u

ovoj zemlji. Katolička Crkva za to ima na raspolaganju svoj društveni nauk s kojim se treba bolje upoznati, jasnije definirati i artikulirati svoj društveni govor i neumorno se zauzimati za dobro svake osobe zajedno sa svim pojedincima i skupinama koje vrednuju dostojanstvo ljudske osobe u okvirima od Boga stvorenoga poretka.

DISPUTES OVER THE ELECTORAL LAW IN B&H. CAN THE INTEREST OF THE PERSON BE AT THE CENTER OF PUBLIC DISCOURSE?

Summary

Following the decision of the Constitutional Court of BiH on the unconstitutionality of some of the provisions of the electoral law, disputes over a legal solution have peaked in what is an election year. The first part of the article deals with proposals for changing the electoral law, which are polarized between the „civil“ and the „national“ concept, behind which are party-interests.

The second part of the article starts from a political science context and argues that in fragmented societies, such as Bosnia and Herzegovina, the duty of responsible politicians is to build consensus on important issues in order to avoid the fragmentation of political society.

Similarly, parliamentary democracy in BiH should respect both the civic principle (the lower house) and by the national principle (upper house).

The third part of the article argues that the role of religious communities is to influence a change of public discourse, starting from the interest of the individual, who is at the center of social life as a whole. In this mission, the Church serves its social teachings.

Key words: *the Church's social doctrine, individual, Bosnia and Herzegovina, party-interest, national interest, electoral law, consensus and conflict, parliamentary democracy.*

Translation: Pavle Mijović and Kevin Sullivan